

O'QUVCHILARDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI.

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti

Pedagogika yo'nalishi 3-kurs talabasi

Egamqulova Malikabonu Elyor qizi

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti
o'qituvchisi

G'aniyeva Nargiza Alijonovna

Annotatsiya: Ushbu tezis o'quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda ijodiy tafakkurning mazmun-mohiyati, uning shaxs kamolotidagi o'рни hamda ta'lim jarayonida rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini shakllantirish, muammoli vaziyatlarni hal etish, innovatsion g'oyalarni ilgari surish hamda ijodiy faoliyatga yo'naltirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik yondashuvlarning ahamiyati ochib berilgan. Vygotskiy, Guilford va Torrance nazariyalariga tayangan holda ijodiy tafakkurning rivojlanish omillari hamda o'qituvchi va ta'lim muhitining roli asoslab beriladi. Tezisda o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metod va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ijodiy tafakkur, psixologik-pedagogik asoslar, ijodiy salohiyat, divergent fikrlash, tanqidiy fikrlash, pedagogik texnologiyalar, muammoli ta'lim, ta'lim muhiti, innovatsion yondashuv.

Kirish: Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri nafaqat bilimli, balki mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, tashabbuskor va zamonaviy hayot talablariga moslashuvchan shaxsni tarbiyalashdan iborat. Fan va texnologiyalar jadal rivojlanayotgan, axborot oqimi tobora ortib borayotgan hozirgi davrda o'quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish ta'limning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki ijodiy tafakkur insonning yangi g'oyalarni ilgari surishi, muammolarni noan'anaviy usullar bilan hal qilishi, mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarda samarali qo'llashi hamda innovatsion faoliyat olib borishiga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Mamlakatimizda ta'lim sifatini oshirish, xalqaro baholash dasturlarida yuqori natijalarga erishish hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifalaridan biriga aylantirmoqda. O'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish orqali ularda mustaqil qaror qabul qilish, tahlil qilish, muammolarni hal etish, tanqidiy fikrlash hamda yangilik yaratishga intilish kabi kompetensiyalar shakllanadi. Ijodiy tafakkur insonning intellektual salohiyatini namoyon etuvchi muhim psixologik jarayonlardan biridir. Psixolog olimlar ijodkorlikni shaxsning individual xususiyati sifatida baholab, uni rivojlantirish mumkinligini ilmiy jihatdan asoslab berganlar. Pedagogika fanida esa ijodiy tafakkur ta'limning maqsadi va natijasi sifatida qaraladi. O'quv jarayonida qulay psixologik muhit yaratish, interfaol metodlardan foydalanish, muammoli ta'limni tashkil etish hamda o'quvchilarning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlash ijodiy tafakkurning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois ta'lim tizimida o'quvchilarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish hamda innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Ijodiy tafakkur inson psixikasining murakkab va ko'p qirrali jarayoni bo'lib, u yangi g'oya yaratish, mavjud muammolarga yangicha yechim

topish hamda nostandart fikrlash orqali namoyon bo'ladi. Psixologik nuqtai nazardan ijodkorlik tug'ma qobiliyat bilan bir qatorda ta'lim, tarbiya va ijtimoiy muhit ta'sirida rivojlanadigan sifat hisoblanadi. Mashhur psixolog Lev Vygotskiy inson tafakkurining rivojlanishida ijtimoiy muhit va muloqotning o'rini alohida ta'kidlagan. Uning fikricha, o'quvchi ijodiy faoliyat jarayonida yangi bilimlarni egallaydi va mavjud bilimlarini yanada takomillashtiradi. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda samarali metodik asos bo'lib xizmat qiladi. Amerikalik olim Joy Pol Guilford esa ijodkorlikni divergent tafakkur bilan bog'lagan. Divergent fikrlash bir muammoga bir nechta yechim topish, yangi g'oyalarni ilgari surish va erkin fikrlash imkonini beradi. Aynan divergent tafakkur o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishning asosiy mezonlaridan biri hisoblanadi. Ellis Torrance esa ijodkorlikni baholash mezonlarini ishlab chiqib, uning asosiy ko'rsatkichlari sifatida fikrning ravonligi, moslashuvchanligi, originalligi va batafsilligini ko'rsatgan. Bugungi kunda Torrance testlari dunyoning ko'plab mamlakatlarida o'quvchilarning ijodiy tafakkurini baholashda qo'llaniladi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchi, qiziqishi, motivatsiyasi va erkin fikr bildirish imkoniyati uning ijodkorligini rivojlantirishda muhim omillardan biridir. Qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti mavjud bo'lgan sinflarda o'quvchilarning ijodiy faolligi sezilarli darajada yuqori bo'ladi. Pedagogik nuqtai nazardan ijodiy tafakkurni rivojlantirish o'qituvchining kasbiy mahorati, darsni tashkil etish usullari va ta'lim texnologiyalariga bevosita bog'liqdir. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchining ijodiy faoliyatini boshqaruvchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. Interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi. *"Aqliy hujum"*, *"Klaster"*, *"Sinkveyn"*, *"Insert"*, *"Keys-stadi"*, *"FSMU"*, *"Baliq skeleti"*, *"Debat"* kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil va

ijodiy fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Muammoli ta'lim texnologiyasi ham ijodiy tafakkurni rivojlantirishning muhim vositalaridan biridir. Muammoli vaziyatlar yaratish orqali o'quvchilar mustaqil izlanishga, tahlil qilishga, xulosa chiqarishga va yangi yechimlar ishlab chiqishga o'rganadilar. Loyiha asosida o'qitish texnologiyasi ham ijodkorlikni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Loyiha ishlari davomida o'quvchilar axborot izlaydi, tahlil qiladi, guruhda ishlaydi, o'z fikrini himoya qiladi va yakuniy mahsulot yaratadi. Bu esa ularning ijodiy, kommunikativ va tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantiradi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish o'quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Multimedia taqdimotlari, virtual laboratoriyalar, elektron platformalar va sun'iy intellekt vositalari ta'lim jarayonini qiziqarli hamda samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish orqali o'quvchilarda mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy tahlil qilish, muammolarni samarali hal etish va innovatsion g'oyalarni yaratish ko'nikmalari shakllanadi. Psixologik va pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish hamda qulay ta'lim muhitini yaratish o'quvchilarning ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etish imkonini beradi. Shu sababli ta'lim jarayonida ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan metod va texnologiyalarni keng qo'llash, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini oshirish hamda o'quvchilarning individual qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.¹

Xulosa: O'quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki ijodiy tafakkur o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish, mustaqil fikrlash,

muammolarga yangicha yondashish va innovatsion g'oyalarni ilgari surish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa shaxsning har tomonlama kamol topishi hamda jamiyatning innovatsion rivojlanishiga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijodiy tafakkurning rivojlanishi psixologik va pedagogik omillarning o'zaro uyg'unligiga bevosita bog'liq. O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni, qulay psixologik muhit, o'qituvchining kreativ yondashuvi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish ijodkorlikni rivojlantirishning muhim shartlari hisoblanadi. Shuningdek, muammoli ta'lim, loyiha metodi, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda STEAM yondashuvi o'quvchilarning mustaqil izlanish, tahlil qilish, tanqidiy va divergent fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligi aniqlandi. Ushbu metodlar o'quvchilarni faqat bilim oluvchi emas, balki bilim yaratuvchi va amaliyotda qo'llay oluvchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Kelgusida ta'lim jarayonida ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metod va texnologiyalarni yanada takomillashtirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini oshirish hamda o'quvchilarning ijodiy salohiyatini muntazam qo'llab-quvvatlash ta'lim sifatini yuksaltirishning muhim omillaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – O'RQ-637, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'lim sifatini oshirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlari.
4. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.

5. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967.
6. Torrance E.P. Torrance Tests of Creative Thinking. – Lexington, MA: Personnel Press, 1974.
7. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – London: Routledge, 1950.
8. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longman, 1956.
9. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003.
10. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
11. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008.
12. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
13. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2006.
14. G‘ulomov S., Begimqulov U. Axborot texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2010.
15. Musurmonova O. Pedagogik mahorat. – Toshkent: O‘qituvchi, 2011.

